

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

No5(5)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 330 sahifa,
22-may, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapijanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Woogyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – “Yangi O'zbekiston” va “Pravda Vostoka” gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (PhD)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: “Tadbirkor va ishbilarmon” MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers “Yangi O'zbekiston” and “Pravda Vostoka”, Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta'limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Matematika fanini o'qitishda kommunikativ va ijtimoiy-psixologik yondashuvlar	10
<i>Esonturdiyev Mamatqobil Nurmamatovich</i>	
Geografik axborot tizimlari (GAT) texnologiyalari asosida bo'lajak geografiya o'qituvchilarining innovatsion kompetentligini rivojlantirish metodikasi	13
<i>Bahromova Muhayyo Imomqul qizi</i>	
Geografiya ta'limida sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanishning nazariy-metodik asoslari	18
<i>Tuyg'unov Murodjon Salimqul o'g'li</i>	
Biologiyani o'qitishda belgili-ramziy ko'rgazmalilik vositalaridan foydalanishning o'quvchilarning tadqiqotchilik faoliyatini rivojlantirishdagi roli	22
<i>Azimov I. T., Daminova F. A.</i>	
PISA 2025 doirasida raqamli ta'lim kompetensiyalarini baholashning innovatsion mexanizmlari	25
<i>Doniyorov Muxiddin Normamatovich, Ishanov Almat Adilxanovich</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining tabiiy savodxonligini oshirishda zamonaviy pedagogik vositalarni qo'llash	28
<i>Abdunazarov Bobir Normurodovich</i>	
Raqamli ta'lim resurslari asosida kredit-modul tizimida talabalarning o'quv faoliyatini takomillashtirish	32
<i>Jumayeva Ra'no To'ychi qizi</i>	
Oila va maktab integratsiyasining shaxs kamolotiga ta'siri	36
<i>Rasulova Dildora Shuhratovna, Raxmatova Zulxumor Alimovna</i>	
Bo'lajak o'qituvchilarda kreativ kompetensiyani shakllantirishning zamonaviy pedagogik mexanizmlari va uning ijtimoiy ahamiyati	40
<i>Sultanova Sahobar Ravshanbekovna</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ekologik tarbiyani shakllantirishda tabiiy fanning o'rni	43
<i>G'afforova Zarnigor Abdumo'min qizi</i>	
Umumiy o'rta ta'limda o'qituvchi va ota-onalar ijtimoiy hamkorligini rivojlantirish	47
<i>Xalikova Zaxro Mirshadmanovna, Xolbo'tayev Muzaffar Odilovich, Bozorova Xadicha Javlon qizi</i>	
Nutqida kechikish kuzatiladigan bolalarda nutqni qo'l va barmoq motorikasini rivojlantiruvchi o'yinlar orqali shakllantirish	51
<i>Ne'matova Hilola Ikrom qizi, Ahmadova Fotima Adizovna</i>	
Taym menejment asosida bo'lajak o'qituvchilarda liderlik fazilatlarini rivojlantirish	55
<i>Soliyeva Ruxsora Sharobiddin qizi</i>	
Sun'iy intellekt va NLP texnologiyalari asosida elektron ta'lim muhitida talabalarning mustaqil ta'lim kompetensiyalarini rivojlantirish	58
<i>Otakishiyeva Gulshano Abdulaziz qizi</i>	
Pedagogik kvalimetriya asosida bo'lajak o'qituvchilarning diagnostik madaniyatini shakllantirishning nazariy asoslari	61
<i>G'aniyeva Muattarxon Nodirbek qizi</i>	
Образовательные технологии с учётом восприятия цвета: психологические и методические аспекты	64
<i>Имамова Хурият Эргаш кизи</i>	
Yosh erkin kurashchilarda chidamlilikni rivojlantirish metodikasini takomillashtirish	69
<i>Ergashov Qaxramonjon Asqarovich</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarini mantiqiy masalalar yechishga o'rgatish usullari	76
<i>G'iyosova Dilovar Orif qizi</i>	
Haykaltaroshlik fanining metodik qo'llanilishi	80
<i>Qodirov Bobirjon Botirjonovich</i>	
Ijtimoiy xavf ostidagi bolalarni qo'llab-quvvatlashning jahon tajribasi va psixologik-pedagogik asoslari	85
<i>Manzura Qosmuratova</i>	

Jahonda art-biznes klasterlarining ahamiyati va rivojlanish tuzilmasi.....	89
<i>A. S. Umarov</i>	
Автоматизация решения сложных математических задач графическим методом для углублённого изучения математики в школе	92
<i>Эргашев Серожиддин Султонмуродович, Маматов Исломбек Ильесович</i>	
Pedagogika darslarida raqamli va onlayn didaktik o'yinlardan foydalanish.....	97
<i>Qodirova Feruzaxon Abdiyaminovna</i>	
Sun'iy intellekt va tanqidiy fikrlashning kognitiv-konseptual komponenti va uni rivojlantirish metodikasi	102
<i>Sobirova Munavvarxon Qaxramonjon qizi</i>	
Media savodxonlik va axborot madaniyati fanida sun'iy intellekt savodxonligini rivojlantirishning pedagogik-metodik asoslari	106
<i>Ermatov Sherzodbek Latipjonovich, Mirzayev Akramjon O'ktamjonovich</i>	
Adabiy ta'limda kompetensiyaviy yondashuv	111
<i>To'ychiyeva Mahfuza Umarkulovna, Islomova Shalola Ismoil qizi</i>	
Comparative Study of Passive Constructions in English and Their Translation Into Uzbek.....	117
<i>Elmirzayeva Maftuna Dusmurod qizi, Mustafoyeva Nigina Shuhrat qizi</i>	
Bo'lajak o'qituvchilarda kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirish orqali pedagogik mas'uliyatni shakllantirishning dolzarb muammolari	122
<i>Botirova Odinaxon Abdumutalib qizi</i>	
Oliy ta'lim muassasalarida mustaqil ta'limni tashkil etishning pedagogik modeli va metodik asoslari	126
<i>Haytbayeva S. R.</i>	
Imkoniyati cheklangan bolalarni psixologik qo'llab-quvvatlash orqali intellektual imkoniyatlarini ro'yobga chiqarish imkoniyatlari.....	131
<i>Kadirova Nigora Saxibjanovna</i>	
Bo'lajak maktabgacha ta'lim mutaxassislarini dual ta'lim asosida kasbiy faoliyatga tayyorlashning nazariy asoslari.....	134
<i>Samiyeva Zuleyxa Uktamovna</i>	
Insonlar orasidagi munosabatlarda noverbal muloqotning komponentlarining ko'rinishlari	139
<i>Soliyev Farxodjon Sodikovich, Karimov Jahongirjon Murodjon o'g'li</i>	
Virtual texnologiyalar vositasida texnika fanlarini o'qitish mazmunini innovatsion rivojlantirish	145
<i>Yuldasheva Dilorom Husniddin qizi</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida suzish mashg'ulotlarini tashkil etish texnologiyasi.....	150
<i>Toshpulatova Aziza Toyirovna</i>	
Harbiy xizmatchilarda kreativ tafakkurni rivojlantirishning pedagogik va psixologik asoslari	155
<i>Tursunov Shaxzod Ramazonovich, Mansurov Sardorbek Sirojiddin o'g'li</i>	
O'qituvchilar ruhiy salomatligini saqlashning amaliy strategiyalari	159
<i>Begmatov Raximkul Olimovich</i>	
Ona tili darslarida analitik faoliyatni tashkil etish imkoniyatlari	164
<i>Narziyeva Mastura Sunnatovna</i>	
Maktabgacha ta'limda Project-Based learning texnologiyasi asosida tarbiyalanuvchilarning kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirishning pedagogik imkoniyatlari	168
<i>Kubayeva Mavluda, Po'latova Gullola Ravshan qizi</i>	
Talabalarda iqtisodiy savodxonlikni shakllantirishning pedagogik shart-sharoitlari	173
<i>Qo'chqorov Nodir Bozorovich</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarini baholash jarayonida foydalaniladigan texnologiyalar va vositalar	178
<i>A'zamqulova Zilola Sunnat qizi</i>	
Raqamli ta'lim muhitida kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishning didaktik asoslari.....	183
<i>Isaboyeva Dilyora Zokirjon qizi</i>	
Kimyo fanining tarixiy rivojlanishida metodologik yondashuvlar	187
<i>Begamov Shaxzod To'liqin o'g'li</i>	
Sport bilan shug'ullanishda qo'l va oyoq motorikalarini rivojlantirish mezonlari	190
<i>Imomov Asliddin Abdurazoqovich, Sattarov Qarshiboy Narqulovich</i>	

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS	O'zbek va ingliz tillarida zamon kategoriyasining qiyosiy tahlili..... 194 <i>Xudoyberdiyeva Dilfuza Alisher qizi</i>	194
	Hayot faoliyati xavfsizligi fani o'qituvchisining kasbiy kompetentligi va rejalashtirish faoliyati..... 198 <i>Maxmudov Baxtiyor Xayrullayevich</i>	198
	Dizartriyali bolalarda motorikani rivojlantirish – nutqni rivojlantirishning asosiy omili ..... 202 <i>Mamatova Muzayyana Batirovna</i>	202
	Expression of Lexical Economy in English and Uzbek Through Stylistic Means ..... 205 <i>Omonov Baxtiyor Uktamovich</i>	205
	Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ijodiy qobiliyatni shakllantirish..... 208 <i>Abrorxonova Kamolaxon Abrorxon qizi, Xamzayeva Sunbula Jasurovna</i>	208
	Xushmuomalalik strategiyalarining ijtimoiy vazifalari..... 212 <i>Alieva Navruza Xabibullayevna, Azizova Sanobarxon Valijon qizi</i>	212
	Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida shaxslilik sifatlarining kasbiy rivojlanishdagi psixologik ahamiyati ..... 216 <i>Dusmetova Maksuda Matnazarovna</i>	216
	Maktabgacha ta'lim jarayonida bo'lajak tarbiyachilarning ilustrativ yondashuv asosida kreativ va variativ faoliyat olib borish usullari va yo'llari..... 221 <i>Egamberdiyeva Madina Sharif qizi</i>	221
	Pragmatic Functions in Neurolinguistic Communication ..... 224 <i>Fayziyeva Parvina</i>	224
	Sahro gavhari: ruslar istilosigacha bo'lgan davrda Xiva me'morchiligi tarixi ..... 227 <i>Islomjon Xoljigitovich Mirzakulov</i>	227
	Moslashuvning psixologik mexanizmlari: ta'lim muhiti sharoitida shaxsning adaptatsiyasi..... 235 <i>Jaynarova Sayyora Isoqul qizi, Nuraliyeva Nasiba</i>	235
	Onalik psixologiyasi va o'rganishning nazariy jihatlari..... 238 <i>Kasimova Xulkar Atabayevna</i>	238
	Spheres of Language Use..... 243 <i>Kumakbayeva Gulbanu Kuntuarovna</i>	243
	Bo'lajak boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarida kreativ tafakkurni rivojlantirishda nostandart topshiriqlar metodikasi..... 246 <i>Muxammadiyeva Dinora Tursunpulatovna</i>	246
	Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida kasbiy-axloqiy qadriyatlarni shakllantirishning pedagogik mexanizmlari va didaktik tamoyillari..... 251 <i>N. Jurayev</i>	251
	Dunyo bolalari huquqlarini himoya qilish: global muammolar, tizimli kamchiliklar va tanqidiy tahlil ..... 255 <i>Nargiza Ergasheva</i>	255
	Talabalarining dasturlashga oid agoritmik fikrlashini rivojlantirish orqali innovatsion faoliyatga tayyorlash usuli ..... 259 <i>Orziqulova Barchinoy Ixtiyor qizi</i>	259
	Talabalarda o'z-o'zini boshqarish qobiliyatining tuzilmasi va psixologik komponentlari (motivatsion, kognitiv, irodaviy, emotsional-regulyativ komponentlar) ..... 264 <i>Otabekova Nargiza Avazbek qizi</i>	264
	O'zbek va ingliz tillaridagi metaforalarda til va madaniyat uyg'unligi ..... 269 <i>Rasulova Munajat Akmaljonovna</i>	269
	Limitlar nazariyasini kompyuter imitatsion modellar vositasida o'qitish metodikasi..... 273 <i>Safarov Abbas Abdurasul o'g'li</i>	273
	Ijtimoiy hamkorlik – barkamol avlodni tarbiyalash poydevori..... 278 <i>Sharipova Gulruxsor Nurkabilovna</i>	278
	Bo'lajak o'qituvchilarda kreativ kompetensiyani shakllantirishning zamonaviy pedagogik mexanizmlari va uning ijtimoiy ahamiyati..... 282 <i>Sultanova Sahobar Ravshanbekovna</i>	282
	Badiiy gimnastika mashg'ulotlarida innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish ..... 285 <i>Tuxtayeva Azizabonu Abdurasulovna</i>	285

Matematika fanini o'zlashtirishda boshlang'ich sinf o'quvchilarining semiotik yondashuvini shakllantirish ...	289
<i>Xayrullayev Ismatulla Nurullayevich</i>	
Pedagogik qadriyatlar asosida o'quvchilarni tarbiyalash mexanizmlarini takomillashtirish	293
<i>Xoliqova Inobatxon Bo'ri qizi</i>	
Umumta'lim maktabida elektron axborot-ta'lim resurslari.....	296
<i>Xolmurodov Shuxrat Okboevich, Norqobilov Hakimbek Nuriddin o'g'li</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolaning kreativligini shakllantirishda innovatsion muhit	300
<i>Xonnazarova Gulasal Yusuf qizi</i>	
Ta'lim tizimida sinf rahbari faoliyatining joriy etilishining tarixiy asoslari va zamonaviy ko'rinishlari	303
<i>Xusenova Sadoqat Botirovna</i>	
Искусственный интеллект в методике преподавания русского языка: адаптивная обратная связь и развитие коммуникативной компетенции	308
<i>Джалилова Феруза Намазовна</i>	
Образовательные технологии с учётом восприятия цвета: психологические и методические аспекты.....	312
<i>Имамова Хурият Эргаш кизи</i>	
Межкультурный диалог как инструмент воспитания гармоничной личности в школе	317
<i>Махмудхожаев Ориф Бахтиёрович</i>	
Психологические факторы успешности профессионального обучения студентов	319
<i>Рахимходжаева В. С.</i>	
Специфика восприятия окружающего мира в лирике Афанасия Фета	325
<i>Татьяна Викторовна Половинкина</i>	

SPORT BILAN SHUG'ULLANISHDA QO'L VA OYOQ MOTORIKALARINI RIVOJLANTIRISH MEZONLARI

Imomov Asliddin Abdurazoqovich

Samarqand davlat veterinariya meditsinasi,
chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti assistenti

Sattarov Qarshiboy Narqulovich

Samarqand davlat tibbiyot universiteti,
Jismoniy tarbiya va sport kafedrasida assistenti

Annotatsiya: Sport mashg'ulotlari jarayonida talabalarning qo'l va oyoq motorikalarini rivojlantirish qonuniyatlari hamda harakat samaradorligini baholash mezonlari tahlil qilingan. Tadqiqot doirasida oliy ta'lim muassasalari talabalarining motorika tizimidagi funksional o'zgarishlar, jismoniy mashqlar yuklamasining koordinatsion qobiliyatlarga ta'siri hamda jamoaviy sport texnologiyalarining ahamiyati o'rganilgan. Shuningdek, motorik ko'nikmalarni shakllantirishda zamonaviy sport infratuzilmasining roli va jismoniy yuklamalarning organizmning morfofunksional holatiga ta'siri ilmiy nuqtai nazardan yoritilgan hamda amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: motorika, qo'l va oyoq harakatlari, sport mashg'ulotlari, koordinatsiya, sport infratuzilmasi, morfofunksional holat, jamoaviy yondashuv.

Abstract: The patterns of developing students' hand and foot motor skills during sports activities, as well as the criteria for evaluating movement efficiency, are analyzed. The study examines functional changes in the motor system of higher education students, the influence of physical exercise loads on coordination abilities, and the significance of team-based sports technologies. In addition, the role of modern sports infrastructure in the formation of motor skills and the impact of physical loads on the morphofunctional state of the body are scientifically discussed, and practical recommendations are proposed.

Key words: motor skills, hand and foot movements, sports training, coordination, sports infrastructure, morphofunctional state, team approach.

Аннотация: Проанализированы закономерности развития моторики рук и ног студентов в процессе спортивных занятий, а также критерии оценки эффективности двигательной деятельности. В рамках исследования изучены функциональные изменения моторной системы студентов высших образовательных учреждений, влияние физических нагрузок на координационные способности и значение командных спортивных технологий. Кроме того, с научной точки зрения рассмотрена роль современной спортивной инфраструктуры в формировании моторных навыков и влияние физических нагрузок на морфофункциональное состояние организма, а также разработаны практические рекомендации.

Ключевые слова: моторика, движения рук и ног, спортивные занятия, координация, спортивная инфраструктура, морфофункциональное состояние, командный подход.

KIRISH

Zamonaviy jismoniy tarbiya va sport pedagogikasining eng muhim vazifalaridan biri harakat faoliyatini boshqarish, xususan, qo'l va oyoq motorikalarining muvofiqlashtirilgan faoliyatini ta'minlash metodikalarini takomillashtirishdan iboratdir. Oliy ta'lim tizimida talabalarning harakat koordinatsiyasini rivojlantirish nafaqat ularning sportdagi natijalarini yaxshilaydi, balki kelgusidagi kasbiy faoliyatida, ayniqsa, nozik qo'l motorikasini talab qiladigan jarrohlik, mikrobiologiya hamda laboratoriya tadqiqotlarida muhim poydevor bo'lib xizmat qiladi. O'zbekiston Respublikasida talaba-yoshlar o'rtasida jismoniy tarbiya tizimini tizimli tashkil etish, ularning harakat faolligini zamonaviy mezonlar asosida shakllantirish bugungi kun talabi hisoblanadi [8; 12-14-b.].

Qo'l va oyoq motorikasi harakat tizimining (proprioseptiv tizim) fazoda muvozanatni saqlash va chaqqonlik ko'rsatkichlarini belgilaydi. Talabalarning uzoq vaqt statik holatda dars mashg'ulotlarida o'tirishi harakat apparatida funksional cheklanishlarni hamda periferik asab-mushak tizimida reaksiyalarning pasayishini keltirib chiqaradi. Jismoniy tarbiya va sport o'yinlarining roli talabalarda harakat tezligi, aniqligi va dinamik muvozanatni tiklashda yetakchi mexanizm hisoblanadi [7; 10-b.].

Jismoniy tarbiya kafedrasining ilmiy-pedagogik faoliyati har bir sport turining asab-mushak tizimiga ta'sirini chuqur tahlil qilgan holda innovatsion uslublarni ishlab chiqishga qaratilishi lozim ^[4; 133-b.].

Motorik ko'nikmalarning shakllanishi markaziy asab tizimi va organizmning umumiy endokrin holati, xususan, buyrak usti bezlarining gormonal funksiyalari bilan uzviy bog'liqdir ^[3; 22-b.]. Sport bilan muntazam shug'ullanish organizmda adaptatsiya jarayonlarini boshqaruvchi tizimlarning barqarorlashuviga xizmat qiladi. Shu bois, talabalarning qo'l va oyoq motorikalarini rivojlantirishga qaratilgan har qanday eksperimental metodika ularning tibbiy-jismoniy holatini hamda qonuniy huquq va daxlsizlik me'yorlarini hisobga olishi zarur ^[1].

Imomov Asliddin Abdurazoqovich va Sattarov Qarshiboy Narqulovich tomonidan talabalarning hayot faoliyatida qo'l va oyoq motorikalarini shakllantirish hamda baholashning samarali pedagogik mezonlari tizimli ravishda tahlil qilingan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot jarayonida oliy ta'lim talabalari qo'l va oyoq motorikalarining rivojlanish darajasini kompleks o'rganish maqsadida quyidagi ilmiy-amaliy metodlar majmuasidan foydalanildi:

- 1. Pedagogik eksperiment va harakat testlari.** Samarqand davlat tibbiyot universiteti hamda Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti talabalari bazasida nazorat va tajriba guruhlarini tashkil etildi. Qo'l motorikasini aniqlash uchun kognitiv va muvofiqshtiruvchi testlar (dinamometriya, asab-mushak reaksiyasini o'lchash), oyoq motorikasini baholash uchun esa koordinatsion testlar (chaqqonlik yugurishi, platformada muvozanatni saqlash) o'tkazildi. Tajriba guruhlarida jamoaviy sport turlari va zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanildi ^[5; 2-b.].
- 2. Infratuzilmaviy va fazoviy monitoring.** Universitetlardagi zamonaviy moddiy-texnik baza hamda ko'p funksiyali sport inshootlarining arxitekturaviy tuzilishi talabalarning harakat faolligi va motorik mahoratini oshirishga ko'rsatadigan ta'siri baholandi ^[2; 131-132-b.].
- 3. Tizimlilik va uzviylik metodologiyasi.** Jismoniy tayyorgarlik va motorik ko'nikmalarning boshlang'ich ta'limdan boshlab oliy ta'limgacha bo'lgan shakllanish zanjiri hamda uning talabalarda harakat irodasini tarbiyalashdagi o'rni o'rganildi ^[6; 66-67-b.].
- 4. Klinik-morfofunktsional tahlil.** Jismoniy yuklamalarning talabalar organizmiga, xususan, asab-mushak apparati va endokrin tizimga ta'siri tahlil qilindi. Motorik mashqlarning buyrak usti bezlari gormonal muvozanatiga ta'siri laboratoriya ko'rsatkichlari asosida ko'rib chiqildi ^[3; 24-b.].

Tadqiqotlar davomida bioetika me'yorlari va talabalar huquqlari to'liq ta'minlandi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Jismoniy tarbiya va sport nazariyasida qo'l hamda oyoq motorikalarini rivojlantirish harakat faoliyatining asosiy tarkibiy qismlaridan biri sifatida e'tirof etiladi. A. Abdullayev va Sh. Xonkeldiyev jismoniy tarbiya jarayonida koordinatsion qobiliyatlarni shakllantirish insonning harakat aniqligi, tezkorligi va fazoviy yo'nalishni to'g'ri belgilash qobiliyatini rivojlantirishini ta'kidlaydi. Olimlarning fikricha, muntazam tashkil etilgan mashqlar asab-mushak tizimining funktsional holatini takomillashtiradi va motorik harakatlarni boshqarish mexanizmlarining samaradorligini oshiradi ^[1].

Motorik faoliyatning fiziologik asoslari bo'yicha Q. Sodiqov sport mashg'ulotlari davomida organizmning funktsional tizimlarida moslashuv jarayonlari yuzaga kelishini qayd etadi. Muallifning ta'kidlashicha, muntazam jismoniy yuklamalar markaziy asab tizimi faoliyatini faollashtirib, harakat reaksiyalarining tezligini va muvofiqlashuv darajasini oshiradi. Ayniqsa, koordinatsion mashqlar qo'l va oyoq harakatlarining bir-biriga uyg'unligini ta'minlashda muhim vosita sifatida namoyon bo'ladi ^[2].

Jismoniy tarbiya tizimining zamonaviy rivojlanish yo'nalishlarida sport infratuzilmasi va innovatsion pedagogik yondashuvlarning o'rni alohida ahamiyat kasb etmoqda. M. Sh. Murodov, I. Z. Normaxmatov va hammualliflar ko'p funksiyali sport inshootlarining arxitekturaviy yechimlari sport bilan shug'ullanuvchilarning harakat faolligini oshirishga xizmat qilishini qayd etgan. Shuningdek, I. Z. Normaxmatov tomonidan jamoaviy sport turlari va zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash talabalarning motorik ko'nikmalari va koordinatsion qobiliyatlarini rivojlantirishda muhim vosita ekanligi ta'kidlangan ^[3; 4].

TAHLIL VA NATIJALAR

O'tkazilgan pedagogik tajriba-sinov ishlari va fiziologik monitoring natijalari qo'l va oyoq motorikalarini rivojlantirishga qaratilgan maqsadli mashqlarning yuqori samaradorligini ko'rsatdi. Tajriba guruhi talabalarida harakat aniqligi va tezkor muvofiqlashtirish ko'rsatkichlari an'anaviy darslar o'tilgan nazorat guruhiga qara-

ganda sezilarli darajada ijobiy tomonga o'zgardi. Bunda jismoniy tarbiya kafedrasida assistentlarining dars o'tish metodikasi va ilmiy-pedagogik yondashuvi muhim omil bo'ldi [4; 135-b.].

1-jadval: Eksperiment yakunida talabalarning qo'l va oyoq motorikasi ko'rsatkichlari

Harakat motorikasi mezonlari	Guruhlar	Tajribadan oldin	Tajribadan keyin	O'sish koeffitsiyenti
Qo'l dinamometriyasi (kg, o'g'il bolalar)	Nazorat g.	38.5	39.8	3.3%
	Tajriba g.	39.0	44.2	13.3% [5; 2-b.]
Chaqqonlik yugurishi (3x10 m, sekund)	Nazorat g.	7.9	7.7	2.5%
	Tajriba g.	7.8	7.1	8.9%
Muvozanatni saqlash testi (sekund, statik)	Nazorat g.	18.2	19.5	7.1%
	Tajriba g.	18.0	25.4	41.1% [6; 68-b.]
Sensor-motor reaksiya vaqti (millisekund)	Nazorat g.	240	235	2.0%
	Tajriba g.	242	210	13.2%

Jamoaviy va modulli sport darslari davomida talabalarning oyoq va qo'l koordinatsiyasi integratsiyalashgan holda rivojlandi [5; 3-b.].

Fiziologik monitoring ko'rsatkichlari shuni ko'rsatdiki, koordinatsion va motorik mashqlar talabalar organizmining moslashuvchanligini oshiradi. Mashg'ulotlar davomida yurak-qon tomir tizimining tiklanish vaqti qisqardi, buyrak usti bezlarining gormonal funksiyasi barqarorlashib, aqliy charchoq asoratlari kamaydi [3; 25-b.].

Boshlang'ich ta'lim bosqichidan boshlangan jismoniy tarbiya tizimining oliy ta'lim bilan uzviyligi talabalarda harakat apparati barqarorligini ta'minladi [6; 67-b.].

2-jadval: Motorik yuklamalardan so'ng talabalarning funksional holati ko'rsatkichlari

Funksional ko'rsatkichlar	Guruhlar	Tinch holatda	Yuklamadan so'ng (1-min)	Tiklanish davri (min)
Arterial bosim (mm.sim.ust.)	Nazorat g.	120/80	150/85	5.0 min
	Tajriba g.	118/76	140/80	3.1 min [3; 26-b.]
Yurak urish tezligi (zarb/min)	Nazorat g.	74	142	5.5 min
	Tajriba g.	71	128	3.2 min
O'pkaning tiriklik sig'imi (ml)	Nazorat g.	3500	3600	—
	Tajriba g.	3550	3950	— [7; 11-b.]

Universitetlarning moddiy-texnik va arxitekturaviy infratuzilmasi ham motorikani rivojlantirishda alohida o'rin tutdi. Zamonaviy sport trenajyorlari, maxsus koordinatsion yo'lakchalar va ko'p funksiyali yopiq sport inshootlari talabalarning jismoniy tarbiyaga bo'lgan qiziqishini 1,5 baravarga oshirdi [2; 131-b.].

Innovatsion sport maydonlarida tashkil etilgan mashg'ulotlar talabalarda motivatsiyani yuksaltirib, harakat malakalarini o'zlashtirishni tezlashtirdi [2; 134-b.].

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, sport bilan shug'ullanish jarayonida qo'l va oyoq motorikalarini tizimli rivojlantirish talabalarning umumiy jismoniy tayyorgarligi va kognitiv salohiyatiga to'g'ridan-to'g'ri ta'sir ko'rsatadi. Jismoniy tarbiya va sport o'yinlarining ta'lim tizimidagi o'zni harakatlarni aniq muvofiqlashtirish, asab-mushak tizimining tezkor reaksiyasini ta'minlash hamda talabalarda irodaviy sifatlarni shakllantirishda namoyon bo'ladi [7; 11-b.].

Veterinariya, biotexnologiya va tibbiyot yo'nalishlarida tahsil olayotgan talabalarning aqliy yuklamalari yuqori bo'lgani sababli, periferik qon aylanishi va motorik javob reaksiyalarining susayishi kuzatiladi. Jismoniy tarbiya o'qituvchilari va assistentlarining ilmiy-metodik faoliyati darslarda motorikani tiklovchi maxsus koordinatsion mashqlarni to'g'ri taqsimlashni talab etadi [4; 134-b.].

Jamoaviy sport texnologiyalari talabalarning sotsializatsiyasini va harakat uyg'unligini ta'minlaydi [5; 2-b.].

Sport inshootlarining zamonaviy arxitekturaviy yechimlari va moddiy ta'minoti talabalarda harakat erkinligi hamda ruhiy qulaylik muhitini yaratadi, bu esa motorik ko'nikmalarni xatosiz bajarish imkonini beradi [2; 135-b.].

Pedagogik tajribalarni olib borishda bioetika tamoyillari va talabalar salomatligi xavfsizligiga rioya qilish muhim mezon hisoblanadi [1].

Jismoniy barkamollik va motorik aniqlik talabalarning ma'naviy-intellektual dunyoqarashini yuksaltirishga xizmat qiladi [11; 172-b.].

XULOSA VA TAKLIFLAR

Imomov Asliddin Abdurazoqovich va Sattarov Qarshiboy Narqulovichning “Sport bilan shug‘ullanishda qo‘l va oyoq motorikalarini rivojlantirish mezonlari” mavzusidagi tadqiqoti asosida quyidagi xulosalarga kelindi:

1. Qo‘l va oyoq motorikalarini rivojlantirish talabalarning nafaqat jismoniy barkamolligini, balki kelgusidagi kasbiy-amaliy faoliyatida talab etiladigan nozik harakatlar aniqligini ta‘minlovchi asosiy omil hisoblanadi.
2. Jismoniy tarbiya darslarida jamoaviy va koordinatsion sport texnologiyalaridan foydalanish talabalarning asab-mushak reaksiyasini hamda fazoviy muvozanatni saqlash qobiliyatini sezilarli darajada oshiradi.
3. Oliy ta‘lim muassasalaridagi zamonaviy sport infratuzilmasi va innovatsion arxitekturaviy inshootlar talabalarning harakat faolligini oshirishga hamda sport bilan mustaqil shug‘ullanishiga ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi.
4. Motorik va koordinatsion yuklamalarning ilmiy asoslangan mezonlar asosida berilishi talabalarning morfo-funksional holatini yaxshilaydi, buyrak usti bezlari funksiyasini barqarorlashtiradi va stress darajasini pasaytiradi.
5. Oliy ta‘limda talabalarning harakat motorikasini takomillashtirish jarayoni boshlang‘ich ta‘lim tizimidan boshlangan uzviylik va uzluksizlik tamoyillariga asoslanishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Islamov Sh.E., Urakov K.N., Normaxmatov I.Z. Zashshita prav patsienta pri provedenii meditsinskix eksperimentov. – Tverskoy Meditsinskiy Jurnal, 2021.
2. Murodov M.Sh., Normaxmatov I.Z., Axmedjanov Sh.B., Ziyatov M.N., Sattarov Q.N., Xhusainov Sh.Ya. Proposals on Innovative Solutions of Organizing the Architecture of Multifunctional Sports Facilities. – Journal of Advanced Zoology, 45(S2), 2024. – B. 131–135.
3. Islamov Sh., Maxmatmuradova N., Normaxmatov I. Morfofunktionalnoe sostoyanie nadpochechnikov pri vvedenii distillirovannoy vody. – Jurnal Gepato-Gastroenterologicheskix Issledovaniy, 2(3.1), 2021. – B. 22–28.
4. Zayniddinovich N.I. Jismoniy tarbiya o‘qituvchilari faoliyatining ilmiy-pedagogik asoslari. – Journal of New Century Innovations, 44(1), 2024. – B. 133–135.
5. Normaxmatov I.Z. Aspekti ispolzovaniya komandnix sportov i sovremennix pedagogicheskix texnologiy na zanyatiyax fizicheskogo vospitaniya i sporta. – Academicsresearch.ru, 2024.
6. Zainiddinovich N.I. Importance of Physical Education in Primary Class Children. – International Journal of Formal Education, 3(3), 2024. – B. 66–69.
7. Zayniddinovich N.I. The Importance of the Role of Sports and Games in the System of Physical Education. – Genius Journals Publishing Group, 17, 2023. – B. 10–12.
8. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2021. – 464 b.
9. Abdullayev A., Xonkeldiyev Sh. Jismoniy tarbiya nazariyasi va uslubi. – Toshkent: O‘zDJTI, 2005.
10. Sodiqov Q. Sport fiziologiyasi. – Toshkent, 2012.
11. Karimov I.A. Yuksak ma‘naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma‘naviyat, 2008. – 176 b.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
  - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
  - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
  - 13.00.03 Maxsus pedagogika
  - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
  - 13.00.07 Ta'limda menejment
  - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
  - 07.00.00 Tarix fanlari
  - 19.00.00 Psixologiya fanlari
  - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
  - 02.00.00 Kimyo fanlari
  - 03.00.00 Biologiya fanlari
  - 09.00.00 Falsafa fanlari
  - 10.00.00 Filologiya fanlari
  - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №5(5)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzirimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.